

MINDERJARIGE JIHADREIZIGERS: NUT EN NOODZAAK VAN PLAATSIING IN GESLOTEN JEUGDZORG

Maria de Jong-de Kruijff*

Een aantal minderjarigen in Nederland heeft plannen om uit te reizen naar Syrië of omliggende landen om deel te nemen aan de gewapende jihad. Eén van de manieren om dit tegen te gaan is het plaatsen van deze minderjarigen in gesloten jeugdzorg. Hoe gaat dat precies en heeft deze maatregel zin?

* Mr.dr.s. M.P. de Jong-de Kruijff is als promovenda en docente verbonden aan de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden. Zij schrijft een proefschrift over de rechtmatigheid van gesloten uithuisplaatsingen van jeugdigen in de Nederlandse context (gesloten jeugdzorg) in het licht van het Europese en internationale juridische kader van kinder- en mensenrechten.

- 1 AIVD, *Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht*, Den Haag juni 2014, p. 29.
- 2 B. van der Bol, 'Meisje van 16 wilde gaan strijden in Syrië, maar politie hield haar tegen', *NRC* 17 mei 2013.
- 3 'Eén op Eén', *KRO-NCRV*, 10 april 2014.
- 4 P. Ramesar, 'Den Haag heet Jihadcity', *Trouw* 10 juli 2014.
- 5 Dit zijn thans de enige gepubliceerde zaken aangaande mogelijke jihadstrijders in de gesloten jeugdzorg, maar het is dus zeer wel mogelijk dat er meerdere rechterlijk uitspraken op dit gebied gedaan zijn.
- 6 Resolutie 54/263 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (25 mei 2000), *Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten UN Doc A/RES/54/263*, 25 mei 2009. Op 24 september 2009 is dit protocol door Nederland geratificeerd.

1 Inleiding

De meeste mogelijke jihadreizigers zijn jong (20-30 jaar) maar niet minderjarig.¹ Toch bevinden zich onder hen minderjarigen, al is onbekend hoeveel 15-, 16- en 17-jarigen overwegen om naar Syrië af te reizen of zelfs al zijn afgereisd om deel te nemen aan de jihad. In de media deden verhalen de ronde over een meisje van 16 jaar dat naar Syrië wilde afreizen om daar deel te nemen aan de oorlog.² Eva Jinek sprak met een Marokkaanse vader wiens 16-jarige zoon vermoedelijk klaar wordt gestoomd voor het gevecht, bij de Syrische grens in Turkije, nadat hij binnen een paar maanden in Nederland geradicaliseerd was.³ Dagblad Trouw berichtte dat drie minderjarigen uit Den Haag bij het 'uitreizen' zijn tegengehouden, dat tussen de vijftien en twintig minderjarigen uit Den Haag in een vroeger stadium zijn gestopt en dat van drie minderjarigen uit Den Haag de paspoorten zijn ingetrokken of vervallen verklaard.⁴

Met deze bijdrage wordt beoogd een beeld te schetsen van de wijze waarop het Nederlandse jeugdbeschermingsrecht wordt ingezet in een poging jongeren te beschermen tegen verdere radicalisering en ze te beletten uit te reizen naar Syrië

In de afgelopen anderhalf jaar hebben enkele kinderrechtshouders kinderbeschermingsmaatregelen uitgesproken over minderjarigen met als doel hen te beletten deel te nemen aan de gewelddadige jihad in Syrië. Aan de hand van een zestal gepubliceerde uitspraken

op *rechtspraak.nl*⁵ wordt met deze korte bijdrage beoogd een beeld te schetsen van de wijze waarop het Nederlandse jeugdbeschermingsrecht wordt ingezet in een poging jongeren te beschermen tegen verdere radicalisering en ze te beletten uit te reizen naar Syrië. Wat heeft het Nederlandse jeugdbeschermingsrecht – en in het bijzonder de gesloten jeugdzorg – eigenlijk te bieden als het gaat om de bescherming van deze minderjarigen? Deze verplichting heeft de Nederlandse overheid immers, onder andere gelet op artikel 3 en 19 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en artikel 4 van het Facultatief Protocol inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten (zie kader).⁶

Artikel 3 en 19 IVRK

In artikel 3 lid 2 IVRK staat dat de Staten die partij zijn, zich ertoe verbinden 'het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of haar welzijn (...), en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen'.

Artikel 19 legt verdragsstaten de verplichting op om 'alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen en maatregelen op sociaal en opvoedkundig gebied te nemen om het kind te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik'. Het tweede lid verplicht Staten om doelgerichte programma's hiertoe op te zetten.

Artikel 4 van het Facultatief Protocol inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten

Artikel 4 lid 1 en 2 luiden als volgt:

1. Gewapende groepen die zich onderscheiden van de strijdkrachten van een Staat mogen onder geen enkele omstandigheid personen onder de leeftijd van 18 jaar rekruteren of inzetten bij vijandelikheden.
2. De Staten die Partij zijn, nemen alle uitvoerbare maatregelen om een dergelijke rekrutering en inzet te voorkomen, met inbegrip van de aanneming van de nodige wettelijke maatregelen om dergelijke praktijken te verbieden en strafbaar te stellen.

2 Maatregelen

Zorgen over radicalisering van Nederlandse moslims nemen toe door de strijd in Syrië en Irak en de sterke opkomst van IS. In toenemende mate worden vergaande maatregelen in het leven geroepen om mogelijke uitreisplannen een halt toe te roepen. De Nederlandse regering is van plan hard op te treden tegen mogelijke jihadreizigers door hen bijvoorbeeld zonder rechterlijke tussenkomst het Nederlanderschap te ontnemen.⁷ Op verschillende manieren en door verschillende instanties wordt geprobeerd om minderjarigen te beletten uit te reizen naar Syrië en andere landen om mee te doen aan de gewapende jihad.

Op verschillende manieren en door verschillende instanties wordt geprobeerd om minderjarigen te beletten uit te reizen naar Syrië en andere landen om mee te doen aan de gewapende jihad

Er zijn bijvoorbeeld plannen om bij de Nationale Politie een team op te richten om radicalisering van jongeren te voorkomen. Daarnaast zijn minderjarigen met mogelijke uitreisplannen onderwerp van bespreking in multidisciplinaire overleggen in Veiligheidshuizen⁸ en hieruit volgt eventuele aanpak door diverse ketenpartners zoals vervolgonderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming of justitiële maatregelen die er bijvoorbeeld toe leiden dat paspoorten worden ingetrokken of vervallen worden verklaard. Ook de AIVD is betrokken bij deze problematiek; zo valt in het jaarverslag van de AIVD te lezen dat uitreizen van minderjarigen is voorkomen doordat informatie is gedeeld met de Raad voor de Kinderbescherming.⁹ Tevens lopen er strafrechtelijke onderzoeken tegen mensen die worden verdacht van het ronspelen van minderjarigen.¹⁰ Enkele minderjarigen die wilden uitreizen, zijn onder toezicht gesteld of in een accommodatie voor gesloten jeugdzorg geplaatst.¹¹ Een maatregel van ondertoezichtstelling is de meest gebruikte maatregel van kindbescherming.¹² Doel van de ondertoezichtstelling is het afwenden van de bedreiging van de belangen of de gezondheid van het kind door hulp en steun te bieden (door een gezinsvoogd) waarbij ouders de verantwoordelijkheid zo veel mogelijk behouden en de gezinsband tussen ouders en kind wordt bevorderd (art. 1:257 BW). Bureau Jeugdzorg is verantwoordelijk voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling. Ten slotte kan ook een plaatsing in gesloten jeugdzorg worden bevolen. Dit betekent vrijheidsbeneming van de minderjarige, die zonder dat hij daarmee instemt in een accommodatie voor gesloten jeugdzorg wordt geplaatst. Wat deze maatregel inhoudt en of deze effectief kan zijn voor radicaliserende minderjarigen, wordt hieronder beschreven.

3 Korte schets van (het juridische kader van) de gesloten jeugdzorg

Gesloten jeugdzorg is de meeste vergaande vorm van jeugdzorg in gedwongen kader en daarom is

(een besluit tot) een gesloten uithuisplaatsing met zware rechtswaarborgen omkleed. De wettelijke grondslag voor vrijheidsbeneming in de vorm van gesloten jeugdzorg is terug te vinden in artikel 29b lid 3 Wet op de jeugdzorg (Wjz).¹³ De grondslag luidt als volgt:

'Een machtiging kan bovendien slechts worden verleend indien naar het oordeel van de kinderrechtter de jeugdige ernstige opgroei- of opvoedingsproblemen heeft die zijn ontwikkeling naar volwassenheid ernstig belemmeren en die maken dat de opneming en het verblijf noodzakelijk zijn om te voorkomen dat de jeugdige zich aan de zorg die hij nodig heeft zal onttrekken of daaraan door anderen zal worden onttrokken.'

Met een plaatsing in de gesloten jeugdzorg wordt beoogd de problemen van de jeugdige 'zodanig weg te nemen of te verminderen dat deze niet in de weg staan aan een verantwoord maatschappelijk functioneren van de jeugdige'.¹⁴ Een machtiging gesloten uithuisplaatsing kan voor de maximale duur van een jaar uitgesproken worden (art. 29h Wjz j° art. 23 Wjz) en de machtiging kan telkens met een jaar worden verlengd tot het bereiken van het achttiende levensjaar.¹⁵ Bureau Jeugdzorg dient een indicatiebesluit strekkende tot plaatsing in en accommodatie van een zorgaanbieder te overleggen alsmede een verklaring waarin gesteld wordt dat aan de criteria voor een gesloten uithuisplaatsing is voldaan (art. 29b lid 4 Wjz).

Gesloten jeugdzorg is de meeste vergaande vorm van jeugdzorg in gedwongen kader en daarom is (een besluit tot) een gesloten uithuisplaatsing met zware rechtswaarborgen omkleed

Voorts moet een daartoe bevoegde gedragswetenschapper instemmen met de verklaring van Bureau Jeugdzorg (art. 29b lid 5 Wjz). In de meeste gevallen staan kinderen in de gesloten jeugdzorg ook onder toezicht van Bureau Jeugdzorg, maar dit is geen vereiste. Indien het kind niet onder toezicht staat, dient degene die bekleed is met gezag over de jeugdige in te stemmen met de gesloten uithuisplaatsing. Eventuele toestemming van de jeugdige met de gesloten plaatsing doet niet ter zake.

De van toepassing zijnde wettelijke regeling en de uitvoeringspraktijk dienen te voldoen aan de minimale vereisten die daaraan worden gesteld vanuit het internationale juridische kader van kind- en mensenrechten. Gelet op de bewoordingen van artikel 5, eerste lid, onder d, EVRM is het toegestaan om kinderen op te sluiten vanwege opvoedingsdoeleinden, mits daarvoor een wettelijke grondslag is. Vrijheidsbeneming dient daarnaast slechts te worden toegepast als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur. Dit volgt uit artikel 37, aanhef en onder b, IVRK. Artikel 20, derde lid, IVRK stelt dat Staten zorg moeten dragen voor 'geschikte' instellingen voor kindzorg en benadrukt dat plaatsing in een instelling alleen aan de orde is indien dit 'noodzakelijk' is. Artikel 25 IVRK eist

- 7 *Kamerstukken II 2013/14, 29754, 253* (Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie 'Integrale Aanpak jihadisme').
- 8 Veiligheidshuizen zijn 'netwerksamenwerkingsverbanden, die partners uit de strafrechtketen, de zorgketen, gemeentelijke partners en bestuur verbinden in de aanpak van complexe problematiek', aldus de gezamenlijke website van de veiligheidshuizen (www.veiligheidshuizen.nl).
- 9 AIVD, *Jaarverslag 2013*, Den Haag 2014, p. 12. Helaas is niet duidelijk om hoeveel minderjarigen het precies gaat. Ook is niet duidelijk hoeveel minderjarigen de 'ambitie' hebben om uit te reizen.
- 10 In een onderzoeksrapport van de AIVD valt te lezen dat vanuit opkomende groepen jonge salafisten lessen worden aangeboden aan jonge kinderen 'waarin onverdraagzame anti-integratieve en zelfs jihadistische geloofsopvattingen worden overgedragen'. Er zijn indicaties dat deze lessen op verschillende plekken in het land worden gegeven, o.a. in buurthuizen. Ouders en gemeenten zouden hiervan onvoldoende op de hoogte zijn (AIVD, *Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermdynamiek en nieuwe slagkracht*, Den Haag juni 2014).
- 11 *Kamerstukken II 2013/14, 29754, 243* (Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie over 'Terrorisbestrijding').
- 12 M.R. Bruning, 'Terugkijken en vooruitzien: de ontwikkelingen in de toepassing van de ondertoezichtstelling', in: M.R. Bruning & T. Liefwaard (red.), *Ondertoezichtstelling 90 jaar - versleten of vital?*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2013, p. 37.
- 13 De grondslag voor een voorlopige machtiging (spoedmachtiging) is terug te vinden in art. 29c lid 2 Wjz. Aan deze grondslag is het woord 'onmiddellijk' toegevoegd. Voor de voorlopige machtiging geldt een termijn van vier weken (art. 29h lid 5 Wjz).
- 14 *Kamerstukken II 2005/06, 30644, 3, p. 6*.
- 15 Onder strikte voorwaarden kan een machtiging doorlopen na het bereiken van het achttiende levensjaar. Zie voor deze voorwaarden artikel 6.1.2, vierde lid, van de Jeugdwet (*Stb.* 2014, nr. 105, in.w.tr. 1 januari 2015).

16 Resolutie 64/142 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (24 februari 2010), Richtlijnen voor alternatieve zorg, A/RES/64/142.

17 Jeugdzorg Nederland, *Toeleidingssysteem Jeugdzorgplus*, Utrecht: 2014 en Jeugdzorg Nederland; *Monitor JeugdzorgPlus, Landelijke rapportage. Beschrijvende rapportage voor de periode januari 2013 t/m juni 2013*, Utrecht: 2013; Jeugdzorg Nederland, *Monitor Jeugdzorgplus*, Utrecht: 2013.

18 De Monitor Jeugdzorgplus vermeldt dat veel jongeren een licht verstandelijke beperking hebben, 35% problematisch middelen-gebruik laat zien en 69% van de jongeren heeft problemen met psychosociaal functioneren bij instroom (Jeugdzorg Nederland; *Monitor JeugdzorgPlus, Landelijke rapportage. Beschrijvende rapportage voor de periode januari 2013 t/m juni 2013*, Utrecht: 2013).

19 Stuurgroep JeugdzorgPlus Zuid-Nederland, *Jaarverslag Plaatsingscoördinatie JeugdzorgPlus 2013*, maart 2014, p. 15.

20 I.P.R. Vermaes & K.S. Nijhof, 'Zijn jongeren in Jeugdzorgplus anders dan jongeren in de open residentiële jeugdzorg?', *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk* 53-1, p. 33-46.

21 K.S. Nijhof, *Crossing barriers: evaluation of a new compulsory residential treatment program for youth* (diss. Nijmegen), s.l.: s.n. 2011.

22 Rb. Gelderland 15 augustus 2013, ECLI: NL: RBGEL: 2013: 4112.

23 Rb. Gelderland 2 september 2013, ECLI: NL: RBGEL: 2013: 4113.

24 Rb. Den Haag, 28 maart 2013, ECLI: NL: RBDHA: 2013: 15159.

25 Rb. Den Haag, 23 april 2013, ECLI: NL: RBDHA: 2013: 13964.

26 Immers, voor het afgeven van een definitieve machtiging op grond van art. 29b Wijz is onderzoek van de jeugdige door een gedragswetenschapper vereist, wat in deze zaak praktisch onmogelijk was (Rb. Amsterdam 23 januari 2014, ECLI: NL: RBAMS: 2014: 565, *JPF* 2014/63).

27 Rb. Amsterdam 23 januari 2014, ECLI: NL: RBAMS: 2014: 565, *JPF* 2014/63.

regelmatige evaluatie bij uithuisplaatsing en dit staat ook verwoord in paragraaf 67 van de Richtlijnen voor alternatieve zorg.¹⁶

De gesloten jeugdzorg kent een plaatsingscapaciteit van 1.345 plekken en jaarlijks brengen ongeveer 3.000 kinderen en jongeren enige tijd in de gesloten jeugdzorg door (meer dan de helft van hen voor een periode langer dan een half jaar).¹⁷ Jeugdigen in de gesloten jeugdzorg hebben vaak te kampen met complexe problematiek¹⁸ en 'lopen op meerdere leefgebieden een groot risico op blijvende uitval'.¹⁹ Bijna 80% van de jongeren in gesloten jeugdzorg lijkt vatbaar te zijn voor negatieve invloed van leeftijds-genoten.²⁰ Ten slotte zijn er in 70% van de gevallen politiecontacten geweest in het jaar voorafgaande aan de plaatsing.²¹

Gelet op de bewoordingen van artikel 5, eerste lid, onder d, EVRM is het toegestaan om kinderen op te sluiten vanwege opvoedingsdoeleinden, mits daarvoor een wettelijke grondslag is

4 Beschrijving van zes rechterlijke uitspraken gesloten jeugdzorg

Er zijn zes uitspraken (waarvan vijf in eerste aanleg en een in hoger beroep) gepubliceerd op *rechtspraak.nl*. In deze paragraaf wordt kort besproken welke maatregelen zijn opgelegd door de rechter en wat hierbij de voornaamste motivering was.

In een zaak van een minderjarige waar volgens de rechter een groot risico was dat hij (alsnog) naar Syrië zou vertrekken om aldaar met zijn (half)broers te strijden, acht de rechter vrijheidsbeneming voor de korte duur van vier weken gerechtvaardigd. Een voorlopige machtiging tot gesloten uithuisplaatsing wordt verstrekt, maar de kinderrechter stelt hierbij wel de vraag op welke termijn de dreiging op vertrek is afgenomen en op welke minder verstreckende wijze garanties kunnen worden verkregen die waarborgen dat de minderjarige niet kan afreizen. Ter beantwoording van deze vraag geeft hij in zijn beschikking een aantal concrete onderzoeksvragen mee aan de Raad voor de Kinderbescherming. De Raad dient te onderzoeken of er een Marokkaans paspoort is afgegeven en zo ja, wat de geldigheidsduur daarvan is; of de halfbroer van de minderjarige daadwerkelijk naar Syrië is afgereisd en zo ja wanneer; welke aanwijzingen er zijn voor vertrek naar Syrië van de moeder en welke aanwijzingen er nog meer zijn voor een vertrek naar Syrië van de minderjarige.²² Uit de vervolgbeslissing blijkt dat het verlengingsverzoek van de Raad voor de Kinderbescherming voor een periode van drie maanden wordt afgewezen en de rechter in plaats daarvan een verlenging van tien dagen noodzakelijk acht. De ondertoezichtstelling blijft wel gehandhaafd omdat uit het onderzoek van de Raad aandachtspunten naar voren komen die blijf geven van zorg, te weten het netwerk van de minderjarige, de ontkenning van wetenschap over

Syriëplannen van zijn familie, problemen op school en de beïnvloedbaarheid en groepsgevoeligheid van de minderjarige. De kinderrechter stelt hierbij uitdrukkelijk dat een gesloten plaatsing niet is bedoeld als strafrechtelijk instrument, maar als een gedwongen kader, waarbinnen de jeugdige de benodigde zorg en behandeling kan worden geboden. Er zijn weliswaar zorgen, maar 'deze zorgen zijn (...) niet van dien aard dat een vrijheidsbenemende maatregel langer gerechtvaardigd is' zodat het kader van de ondertoezichtstelling toereikend wordt geacht.²³

Een uitspraak van de Rechtbank Den Haag leidt ook tot de conclusie dat een voorlopige machtiging gesloten uithuisplaatsing voor de duur van vier weken noodzakelijk is voor een meisje voor wie geldt dat 'plaatsing bij familie thans niet aan de orde is daar er aanwijzingen zijn dat de minderjarige naar Syrië wil'. De kinderrechter acht een accommodatie voor gesloten jeugdzorg de aangewezen plek voor dit meisje 'alwaar de intenties en beweegredenen van de minderjarige onderzocht kunnen worden en haar veiligheid gewaarborgd is.' Ook in deze uitspraak geeft de kinderrechter duidelijke onderzoeksvragen aan de gezinsvoogd mee zoals concretere informatie van de politie, het uitzoeken van uitreisplannen van andere familieleden en het onderzoeken van de thuissituatie en eventuele plaatsing bij oom en tante.²⁴ Uit de vervolguitspraak blijkt dat de Raad voor de Kinderbescherming om een machtiging gesloten uithuisplaatsing verzoekt voor de duur van een jaar. 'De minderjarige is moeilijk te begrenzen' en 'de problematiek is niet minder geworden'. De kinderrechter wil het verzoek in, maar beperkt de duur van de gesloten uithuisplaatsing tot vijf maanden. Hierbij wordt voorop gesteld dat de minderjarige het recht heeft op haar eigen ontwikkeling en identiteit maar '(a)ls bepaalde gedachten echter dermate extreme vormen nemen van zeer ingrijpende beslissingen met betrekking tot de inrichting van haar leven, zal de minderjarige tegen zichzelf beschermd moeten worden en – desnoods in het gedwongen kader – begeleid moeten worden bij het nemen van die beslissingen'. De periode in de gesloten jeugdzorg zal volgens de kinderrechter benut moeten worden om zicht te krijgen op de denkwijze en het handelen van de minderjarige.²⁵

In een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam staat een minderjarige centraal die op het moment van de uitspraak spoorloos is (wellicht reeds in Syrië), terwijl ernstige zorgen bestaan over de psychische gesteldheid van deze minderjarige en zijn gedrag, dat steeds verder radicaliseert. In deze zaak wijst de kinderrechter het verzoek om een definitieve machtiging af²⁶ en wordt een voorlopige machtiging voor de periode van twee weken toegewezen. Deelname aan de strijd in een conflictgebied vormt een bedreiging van de veiligheid en ontwikkeling van de minderjarige, aldus de kinderrechter. Indien de minderjarige wordt gevonden, is het volgens de kinderrechter van belang om de jeugdige in gesloten setting te onderzoeken.²⁷

Het Hof Den Haag ten slotte, verlengt de gesloten plaatsing van een meisje van 16 jaar met vier weken. Zij wilde met haar 17-jarige vriend met wie ze een islamitisch huwelijk had gesloten naar Syrië vertrekken om zich aan te sluiten bij ISIS. Het hof acht het in deze zaak belangrijk dat gesprekken met de deskundige, die door de Raad voor de Kinderbescherming ingeschakeld is om het deradicaliseringsproces in

gang te zetten, worden opgestart vanuit de neutrale setting van de gesloten instelling en dat de situatie thuis beoordeeld moet worden, aler een gesloten plaatsing kan worden beëindigd. Binnen deze vier weken moeten de voorgenomen gesprekken zijn opgestart en moet de thuissituatie in kaart gebracht zijn. Opgemerkt zij dat de minderjarige in deze zaak stelt dat het een utopie is dat zij binnen de gesloten instelling niet beïnvloed zou kunnen worden, temeer daar zij in de groep zit met een ander meisje dat plannen had om naar Syrië te gaan.²⁸

Uit de uitspraken blijkt dat in situaties van mogelijke of vergevorderde uitreisplannen in eerste instantie een voorlopige ondertoezichtstelling wordt opgelegd in combinatie met een voorlopige machtiging tot plaatsing in gesloten jeugdzorg

5 De jurisprudentie nader bekeken

Uit deze uitspraken blijkt dat in situaties van mogelijke of vergevorderde uitreisplannen in eerste instantie een voorlopige ondertoezichtstelling wordt opgelegd in combinatie met een voorlopige machtiging tot plaatsing in gesloten jeugdzorg (in duur variërend van twee tot vier weken). Vervolgens wordt de gesloten plaatsing in de meeste zaken verlengd; in één zaak heel kort, namelijk voor de duur van tien dagen en in de twee andere zaken voor de duur van vier weken, respectievelijk vijf maanden.

Hieruit blijkt dat de wettelijke grond voor gesloten jeugdzorg (art. 29b lid 3 Wvz) van toepassing wordt geacht op de problematiek van radicaliserende jongeren met uitreisplannen. Wel moet de periode in de gesloten jeugdzorg worden benut voor onderzoek en is de gesloten plaatsing door de rechters strikt gelimiteerd in duur. Met name onttrekking aan de benodigde zorg door de jeugdige zelf of door anderen blijkt een belangrijke overweging om gesloten jeugdzorg toe te passen.

Naar aanleiding van deze uitspraken vallen drie zaken op die ik kort wil aanstippen, namelijk dat gesloten jeugdzorg geen strafrechtelijke reactie is, het besmettingsgevaar in de gesloten jeugdzorg en de grenzen van het recht op eigen geloofsovertuiging.

Drie zaken vallen op, namelijk dat gesloten jeugdzorg geen strafrechtelijke reactie is, het besmettingsgevaar in de gesloten jeugdzorg en de grenzen van het recht op eigen geloofsovertuiging

Uit alle uitspraken blijkt dat informatie van de politie en het Openbaar Ministerie mede aanleiding is om te verzoeken om een gesloten machtiging. Maar

plaatsing in de gesloten jeugdzorg dient absoluut niet verward te worden met vrijheidsbeneming op strafrechtelijke gronden; hiervoor wordt met name gewaarschuwd in de uitspraak van de Rechtbank Gelderland van 2 september 2013. Het gaat erom de periode in de gesloten jeugdzorg te benutten voor het doen van onderzoek, waarbij ook politieonderzoek aan de orde is. Men wil heel goed te weten komen hoe concreet de dreiging van uitreizen is. Uiteraard speelt in alle uitspraken het veiligheidsvraagstuk een rol: de gesloten jeugdzorg blijft tenslotte toch een plek waar jeugdigen een poosje kunnen worden opgesloten als ultieme poging om uitreizen tegen te gaan. Een zweem van een strafrechtelijke reactie ligt op de loer. Het moge duidelijk zijn dat deze doelstelling alléén zich slecht verhoudt met de internationale kinder- en mensenrechtelijke eisen die aan rechtmatige vrijheidsbeneming op opvoedkundige gronden gesteld worden.

De gesloten jeugdzorg wordt in deze uitspraken gezien als een 'neutrale' plek waar onderzoek verricht kan worden. Maar gelet op de vatbaarheid van jongeren in de gesloten jeugdzorg voor negatieve invloed van leeftijdsgenoten en de uitspraak van het Hof Den Haag waarin door de minderjarige wordt gesteld dat er nog een meisje met uitreisplannen in haar groep zit, is het maar de vraag in hoeverre van een neutrale omgeving gesproken kan worden. En andersom: wat voor invloed heeft zo'n geradicaliseerde jongere eigenlijk op een groep?

Aan de orde is de fundamentele vraag in hoeverre de overheid mag ingrijpen in het recht op vrijheid van levensovertuiging van radicaliserende jongeren. Hierover dient een breed maatschappelijk debat gevoerd te worden

Tot slot wil ik wijzen op artikel 14 IVRK waarin het recht van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst is vastgelegd. In het derde lid staat dat dit recht slechts kan worden beperkt als dat wordt voorgeschreven door de wet en noodzakelijk is ter bescherming van de openbare veiligheid, de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden, of van de fundamentele rechten en vrijheden van anderen. De Rechtbank Den Haag formuleert het zeer voorzichtig: uiteraard heeft de minderjarige het recht op haar eigen ontwikkeling en identiteit. Toch moet volgens de rechtbank de minderjarige tegen zichzelf beschermd worden omdat 'bepaalde gedachten dermate extreme vormen aannemen die haar brengen tot het nemen van ingrijpende beslissingen met betrekking tot het inrichten van haar leven'.²⁹ In casu lijkt me dit verdedigbaar, maar tegelijkertijd is hierbij de fundamentele vraag aan de orde in hoeverre de overheid mag ingrijpen in het recht op vrijheid van levensovertuiging van radicaliserende jongeren. Hierover dient een breed maatschappelijk debat gevoerd te worden. Een politiek van totale uitsluiting kan er immers aan bijdragen dat juist jongeren met een mildere zienswijze zich eerder aangetrokken gaan voelen tot radicaal gedachtengoed.

28 Hof Den Haag 29 juli 2014, ECLI: NL: GHDHA: 2014: 2566.

29 Rb. Den Haag, 23 april 2013, ECLI: NL: RBDHA: 2013: 13964.

6 Conclusie

Is vrijheidsbeneming door middel van een plaatsing in gesloten jeugdzorg een geoorloofd middel om jongeren te beletten mee te gaan strijden in Syrië? Het lijkt er volgens de rechters van de hierboven besproken uitspraken op van wel, al is het maar de vraag hoe zinvol deze interventie is. Deze problematiek is zo nieuw dat het debat erover nog maar net op gang komt. Terecht worden in de bovenstaande uitspraken minderjarigen slechts voor zeer beperkte duur in de gesloten jeugdzorg geplaatst, maar dat betekent wel dat van behandeling niet veel verwacht kan worden. En daarnaast is het ook maar zeer de vraag in hoeverre opsluiting bijdraagt aan het 'deradicaliseren' van jeugdigen en in hoeverre 'jihadreizigers' passen binnen de populatie die in de gesloten jeugdzorg verblijft. Alleen zeer korte plaatsingen met een duidelijke onderzoeksopdracht zijn mijns inziens voor deze doelgroep op zijn plaats. En het valt te hopen dat deze weken ook gebruikt worden voor goede begeleiding van de jeugdige tijdens zijn of haar verblijf. Vanwege haar ingrijpende karakter dient plaatsing in de gesloten jeugdzorg toegepast te worden als sluitstuk van het Nederlandse jeugdzorgsysteem, ook in het geval van mogelijke jonge jihadreizigers.

Een maatregel van ondertoezichtstelling loopt in de regel langer door dan een gesloten plaatsing: hoe daaraan precies handen en voeten moet worden gegeven met betrekking tot mogelijke jihadreizigers is nog een lastige vraag. De gezinsvoogd zal in nauwe samenwerking met andere ketenpartners (denk aan politie en justitie) tot een realistisch plan van aanpak moeten komen en zal specifieke kennis moeten heb-

ben van radicaliserende jongeren en hun omgeving. Gelet op bovenstaande jurisprudentie heeft de gesloten jeugdzorg enkele malen haar dienst bewezen indien sprake was van een acute dreiging van uitreizen en rechtvaardigde nader onderzoek naar deze dreiging een kort verblijf in de gesloten jeugdzorg. Maar wat betreft behandeling van deze jongeren tijdens de korte periode waarvoor een voorlopige machtiging is afgegeven, valt weinig winst te behalen. Al met al kan de gesloten jeugdzorg slechts een zeer beperkte bijdrage leveren aan het heropvoeden van mogelijke jihadreizigers.

Al met al kan de gesloten jeugdzorg slechts een zeer beperkte bijdrage leveren aan het heropvoeden van mogelijke jihadreizigers

Kinderrechters betrachten in de besproken uitspraken een mijns inziens gezonde terughoudendheid als het gaat om de inzet van zo'n vergaande maatregel. Radicalisering en voornemens om uit te reizen naar oorlogsgebied zijn vooral een maatschappelijk probleem dat in de eigen leefomgeving van de jongere opgelost dient te worden. Ik denk hierbij aan een prachtig initiatief van terrorismeslachtoffer Max Boon, die samen met een voormalig terrorist voorlichting geeft op scholen.³⁰ Opsluiting draagt naar mijn mening aan deradicalisering weinig bij.

30 E. Mooibroek, 'Laat het onrecht van de bom zien', *Trouw* 28 augustus 2014.